

Szakpolitikai háttér

A nemek közötti egyenlőség alapvető elv, amely az emberi jogok szerves része, és az előfeltétele annak, hogy az emberi jogok és ezek gyakorlása minden személy számára elérhetővé váljon. A bécsi nyilatkozatban és cselekvési tervben „a nők és leánygyermek emberi jogai” úgy vannak meghatározva, mint amelyek „az egyetemes emberi jogok elidegeníthetetlen, szerves és oszthatatlan részét képezik”. A nyilatkozat ezenkívül arra szólít fel, hogy az ENSZ valamennyi tevékenységében tartsa szem előtt a nők emberi jogait. Hasonlóképpen a nők emberi jogai számos nemzetközi és európai jogi eszközben kerültek tárgyalásra és meghatározásra.

Nemzetközi emberi jogi okmányok és jogszabályok

- A CEDAW Egyezmény a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről a nők emberi jogait emberi jogokként határozza meg.
- A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezmény (2007), az egyetlen olyan nemzetközi emberi jogi okmány, amelyet az EU ratifikált.

Európai uniós emberi jogi okmányok és jogszabályok

- Az Európai Unió szerződése, pl. az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) (2009-es átdolgozás) megerősíti az egyenlőség elvét és az EU-nak az egyenlőtlenségek megszüntetésére vonatkozó kötelezettségét, és arra szólítja fel a tagállamokat, hogy a politikáik meghatározásakor és végrehajtásakor lépjenek fel a hátrányos megkülönböztetés ellen.
- Az Európai Alapjogi Charta (2000) megerősíti az emberi jogokra vonatkozó általános jogszabályi keretet az EU-ban, kimondja a nemek közötti egyenlőség elvét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, és mindenki számára biztosítja a hatékony jogorvoslati intézkedésekhez és a tisztességes eljáráshoz való jogot.
- Az európai uniós irányelvek olyan területekkel kapcsolatban, mint az esélyegyenlőség és a nőkkel és férfakkal szembeni egyenlő bánásmód a foglalkoztatásban (2006/54/EU), a bizonyítási teher nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetés esetén (97/80/EK), a bűncselekmények áldozatainak jogai, a „nemi alapú erőszak” és a „kapcsolati erőszak” fogalma (2012/29/EU).

- A nők és a férfiak közötti egyenlőségre vonatkozó stratégia (2010–2015) szorgalmazza, hogy a tagállamok jogszabályaikban és politikáikban vegyék figyelembe a nők eltérő igényeit (beleértve a többszörös, interszekcionális diszkriminációt), és bevezeti azt a gondolatot, hogy a nők elleni erőszak az emberi jogok megsértése.
- A nemek közötti egyenlőségről szóló európai paktum (2011–2020) arra szólítja fel a tagállamokat, hogy tegyék meg a szükséges lépéseket a társadalmi élet különböző területein jelentkező hátrányos megkülönböztetés ellen.
- Európai fogyatékossgügyi stratégia (2010–2020)
- A nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszerre 2020-ig
- A Tanács 2002. július 19-i 2002/629/IB kerethatározata az emberkereskedelem elleni küzdelemről

A pekingi cselekvési platform stratégiai célkitűzései és az uniós mutatók

- I.1.** A nők emberi jogainak védelme és támogatása az emberi jogi eszközök, különösen a nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetések minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezmény (CEDAW) teljes körű végrehajtása révén.
- I.2.** Az egyenlőség biztosítása és a diszkrimináció tilalma a jogban és a gyakorlatban.
- I.3.** A jogtudatosság elérése (azaz a nők szerepének megerősítése a jogot érintő kérdésekben).

A CEDAW egyezményt minden tagállam ratifikálta, és ezáltal jogilag köteles végrehajtani a kellő gondosság elvének megfelelően. Ennek a kötelezettségnek része, hogy a tagállamok a megtett intézkedésekről rendszeres nemzeti jelentéseket nyújtanak be a nőkkel szembeni megkülönböztetés felszámolásával foglalkozó bizottsághoz (CEDAW-bizottság), amely elemzi ezeket a jelentéseket, és egyedi ajánlásokat fogalmaz meg. Ezeket az adott ország civil szervezetei által összeállított árnyékjelentések egészítik ki. Az Európai Bizottság ezenkívül éves jelentést ad ki a nők és a férfiak közötti egyenlőségről. Az emberi jogok területe eddig nem volt része a pekingi cselekvési platform uniós szintű ellenőrzési folyamatának.

A „Nők és férfiak az EU-ban – tények és számadatok” elnevezésű adatbázis, melyet a Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete állított össze, friss adatokkal és információval szolgál a fentebb említett mutatókkal kapcsolatban. Az adatbázis itt érhető el: <http://eige.europa.eu/content/women-and-men-in-the-eu-facts-and-figures>

Az uniós adatok tanulságai

Az antidiszkriminációs jogszabályokat nehéz átültetni és végrehajtani

Az Európai Bizottság jogi szakértőinek hálózata szerint a nemek közötti egyenlőségről szóló irányelvek végrehajtása bizonyos esetekben korlátozott. A nemek szempontjából semleges megközelítés, amelyet a jogszabályok megfogalmazásakor rendre alkalmaznak, gátolja a nemek közötti egyenlőség megvalósítását, ahogy a sztereotípiák gyakori előfordulása is a jogalkotó és igazságügyi intézményeken belül. Ide kapcsolódik, hogy az EU-27 területén a polgároknak csak átlagosan 22%-a érezte úgy, hogy a saját kormánya hatékonyan lép fel a diszkrimináció összes formájával szemben.

A nők igazságszolgáltatáshoz való jogát akadályozó strukturális és intézményi tényezők

A nők az igazságszolgáltatás igénybevételekor sajátos strukturális és intézményi akadályokba ütköznek. Ezek a nehézségek összefügghetnek a bírósági eljárás költségeivel. Az is előfordul, hogy a bíróságok és a rendőrség nem tud eleget a nők elleni erőszakról. Ennek következtében, ha a nyomozati eljárás és a bizonyítékgyűjtés során az igazságügyi és a bünyügyi szervek között elégtelen az egyeztetés, akkor az erőszakot elszenvedő nők kénytelenek lehetnek újból felidézni élményeiket, és ismételt orvosi vizsgálatoknak lehetnek kitéve. Az ebből eredő hosszadalmas bírósági eljárás

és a másodlagos áldozattá válás a társadalmi nyomással együtt hatékonyan tarthatja vissza a nőket a feljelentéstől.

A sztereotípiák és a nők alulreprezentáltsága a rendőrségnél és a bírói karban ronthat a nőknek és férfiaknak nyújtott szolgáltatások színvonalán, és elriaszthatja a nőket a segítségkéréstől. A nemi sztereotípiákhoz kapcsolódó hagyományos attitűdök és meggyőződések szexista elfogultságot okozhatnak a bíróságon, ami a kutatások szerint az egyik fő oka az elmarasztaló ítélettel végződő ügyek alacsony számának és az igazságszolgáltatásból kihulló esetek (attríció) magas számának.

A nemzeti és európai szintű adatgyűjtés és kutatás fejlesztése révén könnyebben meg lehetne határozni és jobban fel lehetne mérni a nők által tapasztalt akadályokat.

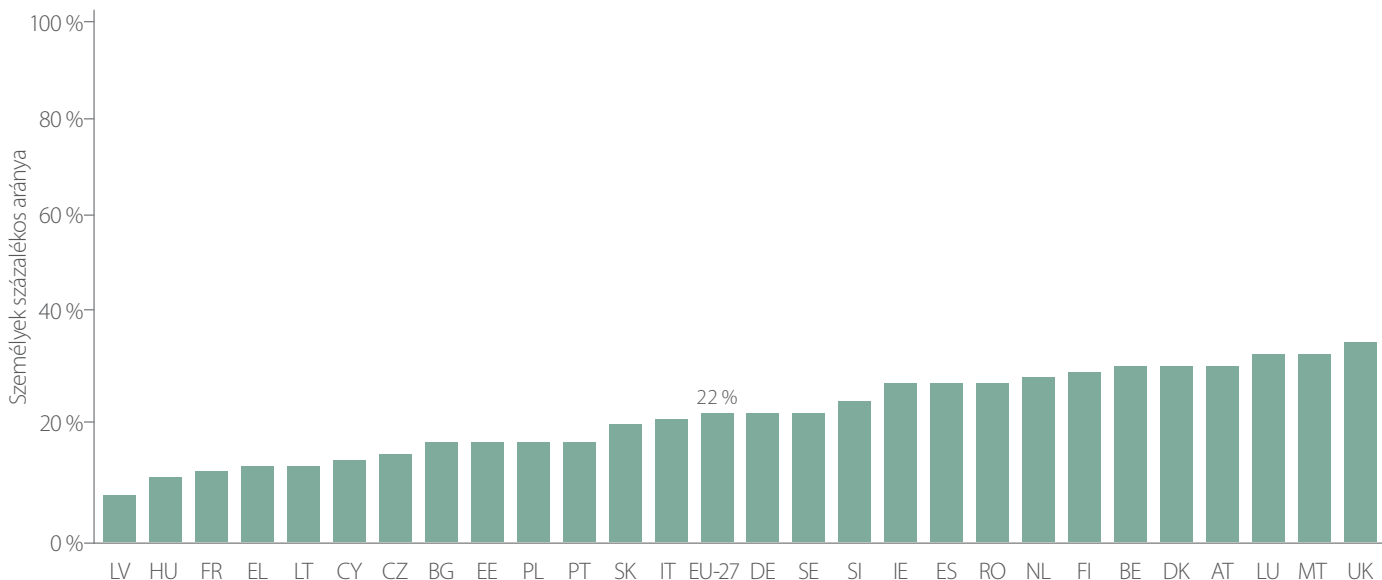
A különböző csoportokhoz tartozó nők eltérő kihívásokkal szembesülnek jogaik gyakorlása során

A nők nem alkotnak homogén csoportot, az igazságszolgáltatáshoz való joguk gyakorlását számos jogi, intézményi, strukturális, társadalmi-gazdasági és kulturális tényező gátolhatja. A nők ennek megfelelően a diszkrimináció több formájával szembesülhetnek egyidejűleg. Az interszekcionalitás fogalmából kiindulva, a nők által különböző okokból, de egyidejűleg tapasztalt hátrányos megkülönböztetések nem egyszerűen összeadódnak, inkább megsokszorozódnak, mivel a különböző diszkriminációk megtapasztalása szétválaszthatatlan és összetett.

Az interszekcionális diszkriminációt nehéz felmérni, különösen, ha a nemek is érintettek

Az interszekcionális diszkrimináció összetett, nehezen meghatározható fogalom, ezért a tagállamok jogrendszerében eltérő módokon érvényesül. Az összehasonlíthatóság elvének értelmében meg kell jelölni egy referenciaügyet mind

AZOKNAK A SZEMÉLYEKNEK A SZÁZALÉKARÁNYA, AKIK SZERINT AZ ORSZÁGUK ÁLTAL A DISZKRIMINÁCIÓ VALAMENNYI FORMÁJA ELLEN TETT ERŐFESZÍTÉSEK TELJESEN HATÉKONYAK, 2012

Forrás: Eurobarométer 393. tematikus felmérés, Megkülönböztetés az EU-ban 2012-ben

az uniós, mind a nemzeti jogban annak megítéléséhez, hogy a személyt érte-e hátrányos megkülönböztetés. Amikor kifejezetten az interszekcionális ügyről van szó, nehéz megfelelő összehasonlítást találni, ezért a gyakorlatban a diszkrimináció tilalmának elve korlátozott.

Migránsok (beleértve a menekült, a menedékkérő és papírokkal nem rendelkező bevándorló nőket)

A legtöbb tagállam ideiglenes tartózkodási jogot ad, ha bizonyítható a szabályos munkaszerződés megléte. A migráns nők azonban gyakran a nem szabályozott ágazatokban és az informális gazdaságban (szürkegazdaságban) dolgoznak. A tartózkodásra és a munkavállalásra vonatkozó törvények nagyrészt gendervakok, azaz figyelmen kívül hagyják a nemi szempontokat, és még mindig a családi állapothoz vannak kötve. Ebből következik, hogy a párkapcsolat folytonosságától függ annak a nőnek a helyzete, aki egy férfi munkavállaló házastársaként lép be az országba, ami különösen megnehezíti, hogy a nők az igazságszolgáltatási rendszerhez forduljanak, amennyiben, például, nemi alapú erőszak éri őket. Az igazságszolgáltatás igénybevétele különösen nehéz az okmányokkal nem rendelkező migráns nők számára, mivel attól tartanak, hogy maguk is büntetendővé válnak, amint bekerülnek az igazságszolgáltatási rendszerbe; ez a probléma különösen érinti az emberkereskedelem és a kényszerprostitúció áldozatait.

Kisebbségi csoporthoz tartozó nők

A kisebbségi (pl. etnikai, nyelvi vagy vallási) csoportokhoz tartozó nők korlátozottan jutnak hozzá az igazságszolgáltatáshoz, mivel jobban ki vannak téve a szegénység és a társadalmi kirekesztés veszélyének. A tagállamok ugyanakkor nem foglalkoznak az etnikai kisebbségi nők munkaerő-piaci bejutását nehezítő akadályokkal, annak ellenére, hogy

a legtöbb tagállamban az egyén munkaerő-piaci részvételétől függ a nyugdíjak és ellátások rendszerének fenntartása.

Roma nők

A roma népesség az EU legnagyobb etnikai kisebbségi csoportja, amely becslések szerint 6 millió főt számlál. Bár politikai szinten általában a roma népesség kifejezés használatos, ez valójában egy sokszínű csoportot takar. A roma nőket a marginalizáció és a diszkrimináció legsúlyosabb formái sújtják, és magánszférán belüli kötelezettségeik, valamint a roma közösségek nők szerepét illető, hagyományos értékei miatt gyakran ki vannak szorítva a közszférából.

Fogyatékossgal élő nők

A fogyatékossgal élő nők és lányok az EU teljes női népességének 16%-át teszik ki. A fogyatékossgal élő nők 0,5–10-szer nagyobb valószínűséggel szenvednek el hátrányos megkülönböztetést, mint a fogyatékossgal nélküli nők.

Leszbikus vagy biszexuális nők és transznemű személyek

A leszbikus és biszexuális nőket, valamint a transznemű személyeket nagyobb valószínűséggel éri nemi alapú diszkrimináció, mint a meleg és biszexuális férfiakat.

Idős nők

A 65 év feletti nők még mindig jelentős mértékű, sajátos diszkriminációnak vannak kitéve – a foglalkoztatáshoz való hozzáférésben, jogorvoslat igénylésekor, valamint a bíróságok és rendőrkapitányságok igénybevitelében –, mivel nincsenek feltétlenül tisztában a szolgáltatásokkal, és esetleg nem tekintik magukat áldozatnak.

Hasznos kezdeményezések:

A nők emberi jogainak tiszteletben tartása és az egyenlő bánásmód sok emberjogi szervezet tevékenységének volt része a tagállamokban és az EU-ban. Az észt emberi jogi központ 2012–2015-ben „Egyenlő bánásmód hálózat” címmel indított projektet, amelynek célja az egyenlő bánásmód támogatása és a diszkriminációellenes fellépés javítása volt a civilszervezetek közötti hálózatépítés és együttműködés, illetve a stratégiai érdekképviselő révén. A Dán Emberi Jogi Intézet (DIHR) új helyzetjelentést adott ki azzal a céllal, hogy beszámoljon a legfontosabb emberi jogi problémákról Dánia területén. A DIHR 2013-ra vonatkozó helyzetjelentésének legfontosabb témái a nemek közötti egyenlőséggel foglalkoznak Dániában. A DIHR egyenlő bánásmód osztálya emellett módszereket dolgoz ki az egyenlő bánásmód előmozdítására és a diszkrimináció tilalmára. Az ezen a téren kidolgozott eszközök közé tartozik a „Sokszínűségi kerék”, a „Sokszínűségi műhely (a magánszektorban)” és az „Esélyegyenlőségi műhely” (az önkormányzatoknak).

ELŐRELÉPÉSEK ÉS NEHÉZSÉGEK AZ I. TERÜLETEN: A NŐK EMBERI JOGAI

ELŐRELÉPÉSEK

- Elismerték, hogy az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása alapvető fontosságú kérdés.
- Néhány tagállam már felismerte a halmozott vagy interszekcionális diszkrimináció elleni fellépés szükségességét.
- Az erőszak túlélő nők támogatásának szükségessége egyre nagyobb teret nyer, ami néhány tagállamban hatékonyabb intézkedések és támogatómechanizmusok elfogadásához vezetett.

NEHÉZSÉGEK

- A nők és a férfiak nem tudják egyformán gyakorolni a jogukat.
- A nők intézményi, gazdasági és kulturális akadályokba ütköznek az igazságszolgáltatás igénybevételekor.
- Bizonyos csoportokhoz tartozó nők számára különösen nehéz elérni az egyenlő hozzáférést az igazságszolgáltatáshoz.
- Az erőszakot elszenvedő nők még mindig jelentős akadályokba ütköznek, ha jogorvoslatot akarnak jutni.
- Nem készültek összehasonlító adatok vagy mutatók, amelyekkel értékelni lehetne a tagállamok előrehaladását ezen a problémás területen.

Az EU további teendői

- Mutatókat kell kidolgozni, hogy fel lehessen mérni a tagállamok munkájának előrehaladását a nők emberi jogainak területén.
- Meg kell szüntetni azokat az akadályokat, melyeket a nők és különösen az erőszak túlélők tapasztalnak, ha jogaik megsértése miatt jogorvoslatot kérnek.
- Biztosítani kell a nők igazságszolgáltatáshoz való egyenlő jogát, amihez meg kell szüntetni a gazdasági, a kulturális és a (nemi diszkrimináción alapuló) intézményi akadályokat, ami a nők emberi jogainak szükséges előfeltétele.
- Intézkedéseket kell kidolgozni annak érdekében, hogy a nők és férfiak egyenlően gyakorolhassák emberi jogukat, fel kell lépni a halmozottan hátrányos megkülönböztetés, valamint az interszekcionális diszkrimináció ellen, és megoldásokat kell megfogalmazni az erőszak túlélő nők sajátos problémáira.

A Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (EIGE)

A Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézete (EIGE) az EU tudásközpontja a nemek közötti egyenlőség témájában. Az EIGE támogatja a politikai döntéshozókat és minden fontosabb intézményt, melyek erőfeszítéseket tesznek azért, hogy minden európai számára és azon túl is valósággá váljon a nők és férfiak közötti egyenlőség. Rendelkezésükre bocsátja speciális szaktudását, valamint megbízható, összehasonlítható adatait a nemek közötti egyenlőség terén Európában.

További információk: <http://eige.europa.eu>

A Nemek Közötti Egyenlőség Európai Intézetének Információs és Dokumentációs Központja (RDC) egy innovatív, gyakorlati segédeszköz, mely segít megtalálni a legfontosabb forrásokat a nemek közötti egyenlőség témájában, megkönnyíti az ismeretek megosztását azok között, akiket érdekel a nemek közötti egyenlőség szakpolitikája és gyakorlata, és online teret nyújt a véleménycserére és vitára.

További információk: <http://eige.europa.eu/content/rdc>

Kapcsolat:

European Institute for Gender Equality
Gedimino pr. 16, LT-01103 Vilnius, LITVÁNIA
Tel. +370 5 215 7444, Tel. +370 5 215 7400

facebook.com/eige.europa.eu

twitter.com/eurogender

youtube.com/eurogender

<https://eurogender.eige.europa.eu>

ISBN 978-92-9493-279-2

doi:10.2839/40396

MH-04-15-022-HU-N